

ΕΝΟΤΗΤΑ 8η Β. ΟΙ ΜΕΤΟΧΕΣ

Η μετοχή είναι και επίθετο και ρήμα (μετέχει και στα δυο).

- Ως επίθετο έχει γένος, αριθμό και πτώση.
- Ως ρήμα έχει φωνή, διάθεση και χρόνους.

Η μετοχή χρησιμοποιείται:

- Αντί για επίρρημα και λέγεται επιρρηματική μετοχή.
- Αντί για επίθετο και λέγεται επιθετική μετοχή.

Η μετοχή παίρνει άρνηση μη(ν).

Μετοχή έχουν:

α. Ο ενεστώτας στην ενεργητική φωνή: -οντας, ή -ώντας.

Π.χ. τρέχοντας, μιλώντας.

- Η μετοχή αυτή έχει πάντα επιρρηματική σημασία (δηλώνει κυρίως τρόπο, αλλά και χρόνο, αιτία κτλ.).

- Η μετοχή του ενεργητικού ενεστώτα έχει το ίδιο υποκείμενο με το ρήμα της πρότασης.

β. Ο παρακείμενος στην παθητική φωνή: -μένος, -μένη, -μένο.

Π.χ. λυμένος, -η, -ο / γραμμένος, -η, -ο / πνιγμένος, -η, -ο / αηδισμένος, -η, -ο.

γ. Πιο σπάνια ο ενεστώτας στην παθητική φωνή: -όμενος, ή -άμενος, ή -ούμενος.

Π.χ. εργαζόμενος, -η, -ο / τρεμάμενος, -η, -ο / τρεχούμενος, -η, -ο...

- Οι μετοχές του παθητικού παρακειμένου και παθητικού ενεστώτα είναι επιθετικές και χρησιμοποιούνται ως:

- Επιθετικός προσδιορισμός.
- Κατηγορηματικός προσδιορισμός.
- Κατηγορούμενο.
- Υποκείμενο ή αντικείμενο.

ΕΝΟΤΗΤΑ 8 η
Γ. ΠΑΡΑΣΥΝΘΕΤΑ
ΓΝΗΣΙΑ ΚΑΙ ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ

Παρασύνθετα

Ονομάζονται οι λέξεις που παράγονται από σύνθετες λέξεις και όχι απλές.

Π.χ. σίδηρος + δρόμος → σιδηρόδρομος (σύνθετη) → σιδηροδρομικός (παρασύνθετη)

Γνήσια σύνθεση

Ονομάζουμε τη σύνθεση κατά την οποία οι λέξεις που ενώνονται συγχωνεύονται χωρίς αλλαγές στα θέματά τους, αλλά με μετατροπές στις καταλήξεις τους.

Π.χ. γυναίκες + παιδιά → γυναικόπαιδα

Καταχρηστική σύνθεση

Ονομάζουμε τη σύνθεση κατά την οποία τα δύο συνθετικά βρίσκονται το ένα πλάι στο άλλο χωρίς να υπάρξει καμιά αλλαγή.

Π.χ. Αλεξάνδρου + πόλη → Αλεξανδρούπολη

ΕΝΟΤΗΤΑ 8η ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ονοματεπώνυμο:

Τάξη - Τμήμα:

Ημερομηνία:

1. Να γράψετε την ενεργητική και παθητική μετοχή των παρακάτω ρημάτων.

Ρήμα	Ενεργητική μετοχή	Παθητική μετοχή
απλώνω		
ψηνώνω		
ράβω		
βάφω		
πλένω		
πικραίνω		
δέρνω		
συγχωρώ		

2. Να σημειώσετε με * τη σωστή στήλη για τις παρακάτω λέξεις.

	Σύνθετα	Παρασύνθετα
τηλέφωνο	☐	☐
διαμετρικός	☐	☐
πρωτοχρονιάτικος	☐	☐
κρεοπώλης	☐	☐
διαφημιστικός	☐	☐
παρακινώ	☐	☐
σιδηρόδρομος	☐	☐
αρτοποιείο	☐	☐

3. Να δημιουργήσετε παρασύνθετα από τις παρακάτω σύνθετες λέξεις.

Σύνθετα	Παρασύνθετα	Σύνθετα	Παρασύνθετα
μεγαλόψυχος		επιβραβεύω	
Πρωτοχρονιά		εξελληνίζω	
γεωγραφία		διάμετρος	
καλοκαίρι		ημικύκλιο	
αντιαεροπορία		σύσταση	

4. Να χαρακτηρίσετε με * τη σύνθεση στις παρακάτω σύνθετες λέξεις.

	Γνήσια	Καταχρηστική
Νεάπολη	☐	☐
διάμετρος	☐	☐
τηλέγραφος	☐	☐
αρχιεργάτης	☐	☐

5) Να χαρακτηρίσετε τις μετοχές ως προς το είδος τους (π.χ. χρονική, αιτιολογική κ.τ.λ.):

- Ήλθε τρέχοντας να πει τα νέα.
- Ξημερώνοντας η Πρωτοχρονιά, ήμασταν όλοι εξαντλημένοι.
- Αφήνοντας τη δουλειά στη μέση, δε θα κερδίσεις τίποτε.
- Θαρρώντας πως έχει δίκιο, άρχισε να διαμαρτύρεται.
- Δε θα περάσεις στο Πανεπιστήμιο γυρνώντας συνέχεια έξω.
- Πηγαίνοντας στο σχολείο, συνάντησα ένα φίλο μου.
- Έτρεχε μαζί του θέλοντας και μη.
- Πέρασε το ποτάμι κολυμπώντας.
- Προσπαθώντας τόσα χρόνια, δεν κατάφερα να τον πείσω.
- Περνώντας την πόρτα, χωρίζουμε.

6) Να συμπληρώσετε με (ο) ή (ω) τις παρακάτω μετοχές:

αυξάν ... ντας	πι ... μένος
επαιν ... ντας	Καταγγέλλ ... ντας
ιδ ... μένος	υποσχ ... μένος
καμ ... μένος	στεφαν ... μένος
περν ... ντας	παίρν ... ντας
διδασκ ... μένος	φορτ ... μένος
ειπ ... μένος	προσπαθ ... ντας

7) Να αντικαταστήσετε τις υπογραμμισμένες φράσεις με μετοχές:

- Τα είπε αυτά, επειδή νόμιζε πως είχε δίκιο.
- Κατέβαινε από το βουνό με τραγούδια και γέλια.
- Οι μέρες που πέρασαν, πίσω μένουν μια θλιβερή γραμμή κεριών που έσβησαν...
- Αν ανατρέχαμε στο παρελθόν, θα μπορούσαμε να βγάλουμε συμπεράσματα για το μέλλον.
- Την ώρα που ερχόταν στο σχολείο, την είδε ξαφνικά μπροστά του.
- Μόλις άκουσαν το νέο, βουβάθηκαν για μια στιγμή όλοι.
- Καθώς θ' ανεβαίνεις, σβήσε και τα φώτα.
- Επειδή δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε τι συμβαίνει, κοιτούσαμε με απορία.
- Μας έδειχνε τις παλιές φωτογραφίες με χέρι που έτρεμε.
- Θα έλθεις μαζί μου είτε θέλεις είτε δε θέλεις.

8) Να αντικαταστήσετε τις μετοχές με άλλες φράσεις χωρίς ν' αλλάξει το νόημα:

- Μην μπορώντας να τον υπομείνει άλλο, άνοιξε την πόρτα κι έφυγε.
- Το κλεμμένο αυτοκίνητο βρέθηκε σε ερημική τοποθεσία.
- Ήταν δυσανεπησμημένος από την εξέλιξη της υπόθεσης.
- Ανέβαινε τις σκάλες αγκομαχώντας.
- Ο συννεφιασμένος ουρανός προμήνυε την καταιγίδα που θα ακολουθούσε.
- Βραδιάζοντας δυναμώνει το κρύο.
- Ρωτώντας πάει κανείς στην Πόλη.
- Ένα ζευγάρι πέρασε κουβεντιάζοντας.
- Μας κοιτούσε στεναχωρημένος.

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 η Β. ΟΡΙΣΜΟΣ

Ορισμός είναι ο καθορισμός και η έκθεση των κύριων γνωρισμάτων μιας έννοιας. Π.χ. Ευτυχία είναι η ψυχική ικανοποίηση του ατόμου, που προέρχεται από τη σωματική ευεξία, την αίσθηση της εσωτερικής πληρότητας και την επιτυχία των στόχων που έθεσε στη ζωή του.

Στον ορισμό διακρίνουμε:

1. **Την οριστέα έννοια:** Η έννοια που ορίζεται. Π.χ. Ευτυχία.
2. **Το γένος της έννοιας:** Ευρύτερη έννοια στην οποία υπάγεται η οριστέα έννοια. Π.χ. η ψυχική ικανοποίηση του ατόμου.
3. **Την ειδοποιό διαφορά:** Τα διακριτικά χαρακτηριστικά της οριστέας έννοιας από άλλες του ιδίου γένους. Π.χ. προέρχεται από τη σωματική ευεξία, την αίσθηση της εσωτερικής πληρότητας και την επιτυχία των στόχων που έθεσε στη ζωή του.

Τα είδη των ορισμών:

- α. **Ως προς τον τρόπο που παρουσιάζουν την οριστέα έννοια:**
 - **Αναλυτικός:** παριστάνει την ουσία της έννοιας και εκθέτει τα γνωρίσματα που περιέχονται σ' αυτή. Π.χ. Αναλφαβητισμός είναι η αδυναμία του ατόμου να γράφει, να διαβάζει και να κατανοεί ένα απλό κείμενο.
 - **Συνθετικός ή γενετικός:** περιγράφει τη διαδικασία γένεσης μιας έννοιας / ενός πράγματος από τα αναγκαία και ουσιώδη συστατικά της / του μέρη.
- β. **Ως προς την έκτασή τους:**
 - **Σύντομος:** εκτείνεται σε μερικές γραμμές.
 - **Εκτεταμένος:** εκτείνεται σε μια παράγραφο ή σε ολόκληρο το κείμενο (συνήθως με την παραγωγική μέθοδο).

Στη διατύπωση του ορισμού χρησιμοποιείται η **παθητική σύνταξη**, γιατί η οριζόμενη έννοια είναι υποκείμενο του ρήματος. Το **ενεργητικό** ρήμα έχει ως υποκείμενο το συντάκτη και χρησιμοποιείται το πρώτο ενικό (σπανιότερα) ή το πρώτο πληθυντικό (συχνότερα) πρόσωπο.

Παράδειγμα

Η **σάτιρα** είναι ένας τρόπος επιθετικής συμπεριφοράς που κρύβει μέσα του (και συχνά φανερώνει με πολλήν αυθάδεια) μια δόση κακίας, τουλάχιστο την έλλειψη επιείκειας. Τρόπος ίσως όχι γενναίος, γιατί το χτύπημα δίνεται στον αντίπαλο από πίσω και με μάσκα, στα "αστεία". Σκοπός είναι κι εδώ η "σφαγή", αλλά επιδιώκεται χωρίς τον κίνδυνο της απευθείας αναμέτρησης. Σάτιρα αθώα δεν υπάρχει, δεν είναι δυνατόν να υπάρξει, αφού πάντα πληγώνει, και πληγώνει (επικρίνει, στηλιτεύει,

διαπομπεύει) με πρόθεση να πληγώσει. Γι' αυτό αναζητεί και προκρίνει την πιο ευαίσθητη πλευρά, το πιο νευραλγικό σημείο του εχθρού κι εκεί χτυπάει αδυσώπητα. Και, όπως είπα, εκ του ασφαλούς. Θα ονομάσουμε άραγε τη σάτιρα άνανδρο είδος πολέμου; Θα την ειπούμε δειλία, μικροψυχία κι ευτέλεια; Πριν αποφανθούμε οριστικά, ας σκεφτούμε ότι όταν απεχθάνεσαι έναν εχθρό γιατί κάνει απάνθρωπη χρήση της δύναμής του, ή μια κατάσταση πραγμάτων που επιβάλλεται με τη ρομφαία της βίας και δεν έχεις άλλον τρόπο να εκδηλώσεις την αντίθεσή σου θα καταφύγεις αναγκαστικά στο μόνο μέσον που σου παρέχουν οι μικρές δυνάμεις σου, στη σάτιρα.

Ε. Παπανούτσος, Το δίκαιο της πυγμής

1. Να αντιστοιχίσετε το καθένα από τα ρήματα στους παρακάτω ορισμούς.

- | | |
|--|-----------------|
| 1. Πεθαίνω από την πείνα. | α. καταβροχθίζω |
| 2. Πείθω κάποιον να αποδεχθεί το θρησκευτικό δόγμα που πιστεύω. | β. μεροληπτώ |
| 3. Καταπίνω λαίμαργα. | γ. μεταπείθω |
| 4. Πείθω κάποιον να αλλάξει γνώμη ή ιδέες. | δ. προσηλυτίζω |
| 5. Υποστηρίζω ένα πρόσωπο ή μια άποψη όχι αντικειμενικά αλλά κινούμενος από συμφέροντα ή συναισθήματα. | ε. λιμοκτονώ |

1. Να αντιστοιχίσετε τους όρους της πρώτης στήλης με τη σημασία τους στη δεύτερη στήλη:

A'	B'
1. ντετερμινισμός	α. ωμότητα, αδιάντροπη ειλικρίνεια
2. κυνισμός	β. δουλοπρέπεια
3. άλλοθι	γ. καιροσκοπός
4. οπορτουνιστής	δ. αιτιοκρατία
5. ραγιαδισμός	ε. δικαιολογία για την αντιμετώπιση μιας κατηγορίας
6. αλλοτρίωση	στ. δημαγωγία
7. δημοκοπία	ζ. εθνικισμός
8. ιδεολόγημα	η. αυστηρή προσκόλληση σε προκαθορισμένες μορφές
9. σοβινισμός	θ. άποψη που επινοείται για να υποστηρίξει θέσεις ή ενέργειες κάποιου
10. φορμαλισμός	ι. αποξένωση

2. Να αντιστοιχίσετε τους ορισμούς που δίνονται στην Α' στήλη με τις λέξεις της Β' στήλης:

A'

1. αυτός που αμείβεται χωρίς να εργάζεται
2. ο κύριος τύπος μιας λέξης με τον οποίο αναγράφεται στο λεξικό και κανονίζεται η αλφαβητική της τοποθέτηση
3. αμηχανία επιλογής
4. αναίρεση των λόγων που είπε κάποιος, ριζική αλλαγή στη στάση του
5. διάλογος μεταξύ δύο ή περισσότερων ατόμων με σύντομες ερωτήσεις και απαντήσεις
6. το να συμβαίνουν δύο περιστατικά τον ίδιο καιρό χωρίς αιτιατή σχέση
7. σκέψη ή ενέργεια που κρύβει ιδιοτέλεια, που αποσκοπεί σε προσωπικά οφέλη
8. η καλή φήμη για κάποιον μετά το θάνατό του, η μεταθανάτια δόξα
9. ισχυρογνωμοσύνη, έλλειψη συμφιλιωτικής διάθεσης
10. οξύς, προσβλητικός

B'

- α. παλινωδία
- β. σύμπτωση
- γ. υστεροβουλία
- δ. λήμμα
- ε. δίλημμα
- στ. στιχομυθία
- ζ. αργόμισθος
- η. αδιαλλαξία
- θ. δηκτικός
- ι. υστεροφημία

3. Να επιλέξετε τη σωστή σημασία της λέξης (μία μόνο). Λάβετε υπόψη τις φράσεις-παραδείγματα όπου οι λέξεις χρησιμοποιούνται με τη σωστή σημασία:

1. **ενδοτικός**: [< ἐνδίδωμι]

εσωτερικός
δανεικός
αντίθετος
υποχωρητικός

- Όταν διακυβεύονται τα συμφέροντά μας, δεν υπάρχει περιθώριο να φανούμε ενδοτικοί.

2. **απηνής**: [πιθανή ετυμολογία: < από + ἥνος «πρόσωπο»]

αμείλικτος, σκληρός
ατιμώρητος
απρόσιτος, απλησίαστος
χορτάτος

- Υπήρξαν πολλές ιστορικές περίοδοι κατά τις οποίες οι υποστηρικτές της δημοκρατίας ήρθαν αντιμέτωποι με απηνείς πολιτικές διώξεις.

3. **γαλουχώ**: [γάλα + -ουχώ < ἔχω]

τρέφω
μεγαλώνω
γαληνεύω, ηρεμώ
διαπαιδαγωγώ

- Είχε γαλουχηθεί από μικρός με τις φιλελεύθερες ιδέες της επανάστασης.

4. **φερέγγυος**: [φέρω + ἐγγύη «νυφικό τίμημα, εγγύηση» < ἐγ (-έν) + γύη «χέρι»]

υποφερτός
καταφερτζής
αξιόπιστος
επικίνδυνος

- Υπήρξε πάντοτε φερέγγυος συνεργάτης και ιδιαίτερα δοτικός άνθρωπος.

5. **προσιδιάζει**: [προσ- + ιδιάζω < ίδιος]

προσθέτει
ταιριάζει, αποτελεί γνώρισμα
ιδιωτικοποιεί
είναι ιδιότροπος

- Τέτοιο υβρεολόγιο δεν προσιδιάζει σε έναν κύριο της τάξεώς σας.

6. **απεμπολώ:** [ἀπεμπολῶ «πουλῶ» < ἀπό + ἐμπολῶ «εμπορεύομαι» < ἐμπολή «εμπόρευμα» < ἐν + πέλομαι «κινῶ, κινούμαι»]

πουλάω την περιουσία μου

αποχωρῶ

παραχωρῶ τα δικαιώματά μου, προδίνω αρχές

απέχω

- Η χώρα δεν πρόκειται να απεμπολήσει τα κυριαρχικά της δικαιώματα.

7. **ελλοχεύω:** [ἐλλοχῶ < ἐν + -λοχῶ < λόχος]

είμαι λοχαγός

επιτηρῶ

καραδοκῶ

φυλῶ σκοπιὰ

- Στην εφαρμογή μιας τέτοιας πολιτικής ελλοχεύει ο κίνδυνος της αποσταθεροποίησης.

8. **αποκύημα:** [ἀποκυῶ «γεννῶ» < ἀπό + κυῶ «φουσκώνω, πρήζομαι»]

προϋπόθεση

φαντασία

σκέψη, γνώμη

γέννημα, δημιούργημα

- Όσα ισχυρίζεται δεν είναι παρά αποκύημα της νοσηρής του φαντασίας.

4. Να συμπληρώσετε τα κενά των φράσεων επιλέγοντας από το πλαίσιο τον κατάλληλο όρο:

σκοταδισμός, νεποτισμός, πλουραλισμός, φαρισαισμός, κυνισμός, φορμαλισμός, μηδενισμός, κοσμοπολιτισμός, λαϊκισμός

1. Στην εκπαίδευση ορισμένων υπανάπτυκτων χωρών επικρατεί ακόμη
2. Σε μια εποχή όπου κυριαρχεί ο δεν μπορείς να μένεις κλεισμένος στα στενά όρια της πατρίδας σου.
3. Τους μεγάλους καλλιτέχνες δεν τους χαρακτηρίζει ο αλλά η τάση για καινοτομίες.
4. Είναι να υποστηρίζει ότι συμπάσχει μαζί μας, τη στιγμή που αυτός είναι ο κύριος υπαίτιος των δεινών μας.
5. Η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών εξασφαλίζει τον και κατοχυρώνει τη δημοκρατία.
6. Έχει αποδειχτεί πως η δημαγωγία και ο πλήττουν τη δημοκρατία.
7. Συχνά οι μεγάλες δυνάμεις αντιμετωπίζουν με τα μικρά κράτη.
8. Απορρίπτεις τα πάντα και δε δέχεσαι καμιά αξία· χωρίς ιδιαίτερο λόγο έχεις οδηγηθεί στον
9. Με την αναξιοκρατία και τον είναι αδύνατο να αναδειχτούν οι πραγματικά άξιοι.

Σκοταδισμός: η τάση για αντίδραση σε κάθε προσπάθεια εκσυγχρονισμού και προόδου στο χώρο της παιδείας και του πολιτισμού, με σκόπιμη διατήρηση του λαού στην αμάθεια και την άγνοια.

Κόσμοπολιτισμός: θεωρία σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος είναι κατ' αρχήν πολίτης του κόσμου και δευτερευόντως μέλος ενός κράτους ή ενός έθνους / ο τρόπος ζωής του κοσμοπολίτη, ο οποίος χαρακτηρίζεται από υπέρβαση των εθνικών παραδόσεων, ταξίδια σε διάφορες χώρες του κόσμου, απόκτηση εμπειριών και αφομοίωση επιρροών από πολλές και διαφορετικές κοινωνίες και πολιτισμούς.

Φορμαλισμός: φιλοσοφικό σύστημα που πρεσβεύει ότι η ουσία των πραγμάτων είναι η μορφή τους / αντίληψη και τεχνοτροπία στις καλές τέχνες και στη λογοτεχνία, που δίνει προτεραιότητα στη μορφή του έργου τέχνης και στην αισθητική αντίδραση που αυτή προκαλεί, αγνοώντας σχεδόν το περιεχόμενό του ή ταυτίζοντάς το με τη μορφή / (στις επιστήμες) η αντίληψη σύμφωνα με την οποία η επιστημονική προσέγγιση των αντικειμένων πρέπει να διατυπώνεται με αυστηρώς επιστημονικό τρόπο και με βάση τη μαθηματική διατύπωση.

Φαρισαϊσμός: η υποκριτική συμπεριφορά που ταιριάζει σε Φαρισαίο, σε άτομο, δηλαδή, που εμμένει στην τήρηση των τύπων αδιαφορώντας για την ουσία. [Φαρισαίος: μέλος ιουδαϊκής θεοκρατικής μερίδας, που επιδίωκε την πιστή τήρηση του Μωσαϊκού Νόμου και στην Καινή Διαθήκη χαρακτηρίζεται από υποκριτική θεοσέβεια.]

Πλουραλισμός: η αρχή κατά την οποία άνθρωποι διαφορετικών φυλών, θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων κ.λπ. μπορούν να συμβιώνουν αρμονικά σε μια κοινωνία, διατηρώντας τα ιδιαίτερα γνωρίσματά τους / η δυνατότητα να εκφράζονται όλες οι απόψεις ελεύθερα σχετικά με ένα ζήτημα.

Λαϊκισμός: η ιδέα σύμφωνα με την οποία οι επιθυμίες και οι πεποιθήσεις των λαϊκών μαζών αποτελούν βάσιμο οδηγό πολιτικής δράσης / (κακόσημο) ο έπαινος και η κολακεία των αδυναμιών και των ελαττωμάτων του λαού, καθώς και η υιοθέτηση επιχειρημάτων ή θέσεων που ευχαριστούν τον λαό (και γενικότερα τους πολλούς), χωρίς όμως και να τον ωφελούν, με σκοπό την εξασφάλιση της εύνοιάς του.

Κυνισμός: λόγος, πράξη ή συμπεριφορά, που χαρακτηρίζεται από ωμή ειλικρίνεια, απουσία σεβασμού στους τύπους και στα κοινώς αποδεκτά, από περιφρόνηση των συμβατικών κοινωνικών κανόνων.

Μηδενισμός: η φιλοσοφική τάση που αρνείται όλες τις παραδεδεγμένες αξίες (οπότε πλησιάζει τον αναρχισμό) ή τη γνωστική ικανότητα (οπότε καταντά αρνητικός δογματισμός, όπως ο σκεπτικισμός και ο αγνωστικισμός) / η στάση ή η συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από άρνηση και αμφισβήτηση των πάντων.

Νεποτισμός: η οικογενειοκρατία, η πρακτική, δηλαδή, να τοποθετούνται από αυτούς που έχουν εξουσία συγγενικά ή φιλικά τους πρόσωπα σε ανώτερες θέσεις και σε ανώτερα αξιώματα.